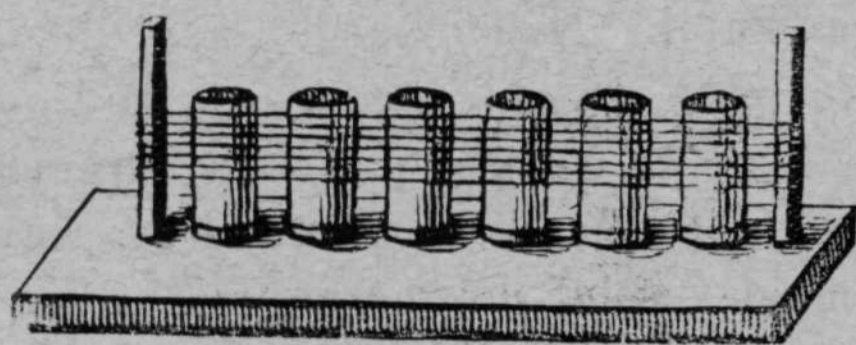

kozarec tako pred nje, da vrhna nit reže črto, katero ste zaznamenovali na kozarcih. Niti seveda morajo biti vse enako daleč

Podoba 1.

ena od druge oddaljene. Kadar hočete mleko izkušati, vlijte je od vsake krave posebe v poseben kozarec, in sicer do vrhne niti. Čez dvanajst ur bode natančno videli, od katere krave mleka se je manj ali več smetne oddalilo.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav v.

(Dalje.)

196.

Kava v Italiji, Francoskej, Angleškej, Avstrijskej in Nemškej. Njeni prijatelji in neprijatelji.

Na zahod v Evropo je prinesel prvi glas o kavi, kakor smo to že omenili, zdravnik Rauwolf 1582. l. Za njim je 1591. l. prvi točneje popisal samo rastlino Prosper Alpinus, ki je kot zdravnik beneškega konzula v Egiptu živel. V trgovskem svetu so upoznali kavo kot robo najpreje Benečani, ki so na veliko kupčevali z vzhodom. Oai so jo pod konec šestnajstega stoletja prvi prinesli v krščansko Evropo, ali ne za navadno porabo, temveč kot zdravilo. Pietro della Valle je pisal 1615. l. s Carjegagrada svojemu prijatelju v Rim, da mu hoče prinesiti raznih zanimivih in redkih stvari, mej drugimi tudi kavo, ki je na Italijanskem do sedaj menda še nepoznata. Leta 1624 spominjajo, da so Benečani že pripeljali večjo množino kave v Evropo.

Na Francosko je dospela kava okoli polovice sedemnajstega stoletja in to najpreje v Marselji. Neki Merville je prinesel le sem 1644. l. prvo kavo s svojega pota z Levante. Ker so marseljski trgovci mnogo hodili na vzhod, pripeljali so 1660. l. domov več vreč kave na prodajo. Leta 1671 so odprli kavano v Marselju. Bila je to prva kavana v Francoskej. Tu je imela kava koj borbo. Zdravniki so se vzdignili proti kavi in so skicali v mestno svetovalnico javno sejo. Razglas za to sejo sejo se čuva še dandanes, in bil je spisan kot napoved vojske. Učeni govor doktorja Colomba pa vendar ni Marseljcev prepričal, da je kava škodljiva. Prijatelji kave so zmagali, da si niso znali posebnih razlogov navesti za obrambo kave. Nekateri so trdili, da kava mora biti dobra, ker se turški zove „bon“, in ker je doma v srečnej Arabiji.

V Pariz je prinesel 1657. l. neki Thevenot prvo kavo in je ž njo dvoril svoje znance in prijatelje. No ob vsem tem je bila kava v Parizu vse do 1669. l. dosta

nepoznata. V tem času je poslal turški cesar Mohamed IV. ago Solimana kot poslanika v Pariz, ki je do 1670. leta živel na dvoru Ljudevita XIV. Soliman je prinesel seboj mnogo kave, in je vsakega, ki je prišel obiskat ga, podvoril s kavo. Gospojam je dajal kavo na poklon in jih podučil, kako jo imajo pripravljati. Ko se je v Carjigrad povrnil, podpiral je trgovino s kavo, da je ne bi pariškimi gospojam znanikalo. Ko je Soliman odšel s Pariza, niso imeli več hiše, kamor bi hodili na kavo, zato jim je Armenec Pascal odprl 1672. l. prvo kavano. Nekaj let pozneje je odprl Šicilijanec Procope drugo kavano, katera še dandanes v Parizu postoji in se imenuje „Cafe Procope.“ Parižani so se brzo privadili kave, tako da so jo začeli že po ulicah prodajati. Najodličnejše gospeje so obstajale s kočijo pred kavano, da s srebrne posode izpijo porcijo kave. Najglasovitejši učenjaki so zahajali v „Cafe Procope“, in so ondi javno čitali svoje spise. To je goste bolj in bolj v kavano vleklo in tako je kava zavlada celim Parizom.

Na Angleško je dospela prva kava 1652. l. Trgovec Edwards, ki je mnogo po Levantu potoval, pripeljal je omenjenega leta v London več vreč kave. Seboj je pripeljal tudi grško robinjo, ki je znala kavo kuhati. Ko so prijatelji in znanci to izvedeli, imel jih je vedno polno hišo. Prepogosti obiski so mu bili naposled nadležni, in da temu konec naredi, omoži robinjo in uredi jej prvo kavano v Londonu. Prav na tistem mestu stoji dandanes „Virginia Caffehouse.“ V nekih londonskih novinah 1657. l. nahajemo nastopni oglas: „V Bartholomew-Lane se dobiva pijača, kava nazivana, in to zjutraj in ob treh popoldne.“ Angleški zakoni spominjajo že 1660. l. kave, in tudi davka na prodajo kave. Leta 1662 je dal Karol II. pozapreti vse kavane, češ, da samo sumljivi ljudje imajo kavane, in da ta svet kraljevsko vlado graja ter s tem narod buni in vznemirja. Komaj je preteklo nekaj dnij, pa je kralj moral prepoved preklicati, ker so se kavopivci hoteli pobuniti.

Na Dunaju so odprli prvo kavano 1683. l. Ko so Turki obsedali Dunaj, pokazoval je Poljak Kolšicki posebno junaštvo, in je zarobil Turkom tudi vrečo kave. V to ime so mu dovolili, da sme na Dunaji odpreti kavano. Koncem sedemnajstega in početkom osemnajstega stoletja so imela vsa večja mesta v Evropi svoje kavane. S početka so pili kavo kaj pak samo odličnejši in bogatejši stanovi, pod konec osemnajstega stoletja pa se je jela kava širiti tudi mej kmeti. Mnogim to ni bilo po volji, in zato je poglavarstvo v Ravensburgu dalo 1766. l. bobnati, da bode vsak moral plačati pet goldinarjev globe, ki bode kavo pil, ali prodajal. V Pruskej je hotel Friderik 1681. l. prosto ljudstvo odvrniti od kave. Odredil je, da država prevzeme prodajo kave. Samo plemiči, duhovniki in višji uradniki so dobivali pismeno dovoljenje, da smejo sami kavo žgati, dočim je ostali svet moral od države za visoko ceno kupovati že sežgano kavo.

Hanoveranskemu izbornemu knezu Juriju III. tudi ni bilo po volji, da mu ljudje na kmetih po kavi gledajo. Zato je 1781. l. zabranil na kmetih kavo prodajati. In da bi jo tudi po mestih samo imovitejši ljudje pili, odredil je, da je nobeden ni mogel manj kupiti kakor jeden funt. Friderik, vladar hesenski, prepovedal je v svojem oblastvu vsako prodajo kave, prelomiteljem zapovedi te pa je zagrozil sto tolarjev globe.

Najhuje pa so rohnili proti kavi zdravniki. Zatrjevali so, da je kava gotov strup, ki polagoma in na tihem človeka ubija. Navajali so grozne posledice, ki jih kava ima, in prerokovali so, da se bode ljudstvo s časom od kave izrodilo. In te pretnje so morda vzrok, da je pozneje v Angleški čaj kavo izrinil. No bilo je tudi mej zdravniki dosta prijateljev kave, kateri so vsa mogoča in nemogoča dobra svojstva kavi pripisavali. Ne pretnje, ne prepovedi niso mogle kave ustaviti na njenem potu po svetu. Ona se je danes udomvčila po mestih in vaseh, kovo pijo najodličnejši in najnižji stanovi. V mnogih krajih je postala kava delavcem, zlasti v tvornicah, glavna hrana, dasi v samej kavi ni gotovo nikake redilnosti temveč jo dobiva z dodavanjem mleka, sladkorja in kruha. Ko je 1817. in 1847. l. nastala v Evropi velika druginja, bila je kava najcenejša hrana, in četudi ni nasitila ljudij, vendar je tisoče in tisoče smrti otela. Ženski svet si je pribljubil kavo poglavito radi tega, ker ona duha oživlja a vendar ne opija. In tudi pri možakih so opazili, da je velik kavopivec redkokedaj pijanec. Ni dvojbe, da bi to bil velik blagor, ako bi prosto ljudstvo zamenilo žgane pijače s kavo.

(Dajje prihodnjič.)

Kratkočasno berilo.

Zakaj se Nemcem pravi „Deutsche.“

Pred letmi je nekdo na Koroškem to stvar tako-le tolmačil in razlagal: Kakor je dokazano, bili so prvotni stanovniki po Gorotanu Slovenci. Ko so jeli tiščati Nemci v deželo, in širiti se vedno bolj po njej, dobili so z časom v roke tudi moč in oblast, ter jeli nakladati in pobirati davščine. A teh ni bilo nikol dovolj. Slovenščine sicer niso bili zmožni; — pa, — znano je, da „kadar se gre za denar,“ tudi dobička-željni ljudje naglo poskušajo „lomiti“ tuje jezike. Tako so tudi Nemci za pobiranje davščin vjeli hitro besedi: „daj te še!“ izgovarjali ju pa „daj t'še,“ in z tem svojim „daj t'še“ brezili ubogim Slovencem vedno in vedno okol ušes. Naveličani so bili le-ti poslednjič teh besedi že tako, da so se ju jeli posluževati Nemcem nasprot nekako za psovko; z časom pa jih sploh pričeli imenovati „daj t'še“ = „Deutsche,“ katero ime jim je tudi ostalo do današnjega dne.

—č—

Politične stvari.

Deželni zbor kranjski.

V IV. seji dne 24. oktobra 1890 razpravljaj se je sledeči dnevni red in je 14. točka ostala nerešena.

Dnevni red

IV. seja deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 24. oktobra 1890. l. ob 10. uri dopoludne.

1. Branje zapisnika III. deželno-zborske seje dne 21. oktobra 1890.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Priloga 38. Poročilo deželnega odbora o prošnji občin Moravče, Peče in Drtija za preložitvev okrajne ceste od Dunajske državne ceste pri Prevojah, oziroma Lukovici in Moravče.
4. Priloga 39. Poročilo deželnega odbora o podporah za zgradbe ljudskih šol.
5. Priloga 41. Poročilo deželnega odbora o državnem prispevku k stavbinskim troškom razširjenja in prezidanja prisilne delarnice in o obravnavah z onimi deželami, katere uporabljajo ta zavod.
6. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu učiteljskih pokojnin za l. 1891. in o dotičnih prošnjah: Ane Adamič, Helene Malenšek, Frana Cveteljna, Magdalene Kratochwill, Primoža Dolarja, Kristine Kermavner, Marije Kunčič, Frančiške Pibernik, Matija Hitija, Marjete Junec, Matjeja Prašnikarja, Karoline Hočevar, Ivane Stupar in Vigele (k prilogi 2.)
7. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu bolniškega zaklada za leto 1891. in o prošnji Valentina Jalena, proviz. sekcijskega sluga za definitivno imenovanje (k prilogi 19.)
8. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu porodniškega zaklada za l. 1891. (k prilogi 23.)
9. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu najdenškega zaklada za leto 1891. (k prilogi 25.)
10. Priloga 40. Poročilo finančnega odseka o načrtu zakona, s katerim se nekatera določila deželnih zakonov z dne 29. aprila 1873. l. dež. zak. št. 22 in z dne 9. marca 1879. l., dež. zak. št. 13, prenamejajo, oziroma dopolnujejo, — in o prošnjah: odbora društva učiteljev za okraj Kamnik, društva zveze učiteljev okraja Krškega, in stalnega odbora učiteljske okrajne konference Črnomaljske (k prilogi 14.)
11. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu deželne vinarske šole na Grmu za leto 1891. in o prošnji adjunkta Viljema Rohrmana za zboljšanje plače (k prilogi 4.)